

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2025

KAEDI YA GO TSHWAYA

MADUO: 80

Kaedi e ya go tshwaya, e na le ditsebe di le 23.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramagoshi****POTSO 1: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

'LOSO LWA GA RRE' – MTM Seate

- Maikutlo ke mokgwa o motho a amegang ka ona go ikaegilwe ka maemo a ditiragalo tse a iphitlhelang a lebagane le tsona.
- Mmoki o senola maikutlo a kutlobotlhoko morago ga loso lwa ga rraagwe.
- Loso lwa ga rraagwe mmoki lo dira gore go nne le khutsafalo ka e bile a rothisa dikeledi mo matlhong a gagwe, o bontsha a feletswe ke tsholofelo e bile a kopa Modimo thuso.
- Kutlobotlhoko e senoga gape mo go mmaagwe mmoki le kgaitsadie ka ba lela, ba ipitika mo meloreng gape ba sa je ka dinako tsotlhe.
- Mmoki o bontsha maikutlo a kgomotso ka a bonagala a ritibetse, a na le maatla e bile a kopa mmopi gore a gomotse mmaagwe le kgaitsadie.
- Mmoki o tswelala ka go ritibatsa mmaagwe maikutlo ka a mo kopa go phimola dikeledi. O kopa kgaitsadie go digela pelo ka go nwa metsi.
- Ka mmoki a gomotsegile, o tswelala pele go didimatsa le go gomotsa kgaitsadie ka a re loso ke tsela ya mongwe le mongwe e bile ga go sepe se se molemo mo lefatsheng.
- O tswelala ka go ba tlhagisetse fa rraagwe a sa felela mo nageng a jewa ke dinonyane mme a fitlhlwe sentle.
- Maikutlo a thotloetso a bonagala fa mmoki a rotloetsa mmaagwe le kgaitsadiagwe gore ba tie mme ba dudueletse Morena ka rraabona a sa swa, a robetse e bile o tlaa tsoga ka motlha wa tsogo.
- O senola tlotlomatso fa a tsatsanka rraagwe ka mainamafatshwa a mmita kwekwenene ya sesutlhadikgwa. A re ke mogaka wa diganka tautona, namane e tona ya mmala wa sebilo.
- Maikutlo a kgomotso a utlwala gape fa mmoki a laela rraagwe ka go mo raya a re a robale sentle, a ikhutse mme a lebale matshwenyego a lefatshe.
- Loso lwa ga rre ga le tlise maikutlo a a monate, fela ba ba salang ga ba a tshwanela go lelela ruri. Ba tshwanetse go gomotsega le go kgothala.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**'LEFIFI LA NTSHWARELE NGWANA' – FS Khunou**

- 2.1 Eleji/Letlhologela. Ke leboko le le utlwisang botlhoko/mmoki o lela ka ntlha ya gore o tseelwa ngwana ke phiri/mmoki o amegile maikutlo. (2)
- 2.2 Ba etsa dipholwana – Tshwantshanyo. (2)
- 2.3 Phiri e ne ya lelala ka lesea. (2)
- 2.4 Enjambamente – go tlisa kelelo ya mela/dikakanyo. (2)
- 2.5 A kutlobotlhoko – ka ntlha ya fa phiri e mmolaetse (phamoletse, jetse, leletse) ngwana. (2)
- [10]**

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**'TSHWENE' – MD Mothoagae**

- 3.1 aabcdc – morumo o o tlolaganang. (2)
- 3.2 Naare hutshe ya gago e reng e se ke e rolwa/e se keng e rolwa le motho a bua le magosi/hutshe e tlholang e rolwa e digela dingalo. (2)
- 3.3 Tshwantshanyo – go bontsha ka fa tshwene e sa lebaleng bonolo ka gona jaaka motho/ mothofatso – go neela tshwene maemo a setho (a go se lebale). (2)
- 3.4 A thotloetso – le nthotloetsa go amogela sebopego sa me
Kutlobotlhoko – ke sotlwa ka sebopego sa me/ ga ke kgone go fetola sebopego sa me.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 3.5 O se nyatse motho ka ntlha ya ditebego tsa gagwe/o se tlaetse motho matlho o sa itse botenye jwa gagwe/sebopego sengwe le sengwe se na le mosola wa sona/motho o tshwanelwa ke go amogela le go ikgatlha ka sebopego sa gagwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**'BOTSOTSI' – MTM Seate**

- 4.1 Ditiro tse di maswe tsa botsotsi/bosetlhogo jwa botsotsi. (2)
- 4.2 A kutlobotlhoko – o utlwisiwa botlhoko ke ditiro tse di maswe/tse di setlhogo tse di dirwang ke ditsotsi/botsotsi bo tshedisa batho botlhoko. (2)
- 4.3 Mothofatso – go neela botsotsi ditiro tsa setho. (2)
- 4.4 Botsotsi bo a tsietsa **bo diegisa motho**,
Bo diegisa motho go bona pholoso/
Mme e re a swa, a goe a re: 'JESU LE NNA **O NKGPOLE**,
O NKGPOLE fa o tsena bogosing jwa GAGO.'
Neeletsano/
Botsotsi bo a tsietsa bo diegisa motho - Poeletsomodumo (2)
- 4.5 Go efoga/go se ikamanye le ditiro tsa botsotsi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

LE**POKO E E SA TLHAOLWANG****POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****'SELELO SA NTŠWA' – MCD Mogotsi**

- 5.1 Ngongorego ya ntšwa ka e tsholwa makgwakgwa/
Tshotlako/ tshwaromakgwakgwa ya ntšwa. (2)
- 5.2 Ga go kwa re ka latofatsang kgobelelo e gona. (2)
- 5.3 Ke e lemogile ka tlhatlhagano ya mafoko 'Ga go' mo meleng 16 le 17/mo
meleng e e latelanang.
Go gatelela bokao. (2)
- 5.4 A kutlobotlhoko – ka ntšwa e lela/e ngongorega ka tshwaromakgwakgwa ya
motho. (2)
- 5.5 Poko ya magareng – Le boka phologolo gape le na le ditemana tse di sa
lekalekaneng/tlotlofoko e e magareng.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI**POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

- Tshwetso ke kakanyo e motho a e diragatsang mo botshelong go bona tswelelopele, katlego kgotsa go siamisa dilo dingwe tsa botshelo. Ditshwetso tse batho ba di tsayang di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le bana ba bona jaaka re itemogela mo botshelong jwa ga Gokatweng, Puso le ljelele mo pading ya *Leba Seipone*.
- Ke nnete e e ka se keng ya ganediwa ka gope gore ditshwetso tse batsadi ba di tsayang di ka nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona, le bana ba bona.
- Gokatweng o tsere tshwetso ya go didimala a sa bue fa Jankie a mo sotla ka thobalano, mme se sa mo tlišetsa ditlamorago tsa gore a ime ngwana wa ga mong'agwe. A belega ngwana wa morwa. Ditlamorago tse di sa siamang tsa se, ya nna go se amogelwe ke setšhaba ka ntlha ya tshobotsi ya gagwe e e farologaneng e bile e sa amogelesenge mo setsong sa Bantsho. Se, ya nna tshotlo ya ditshwanelo tsa gagwe tsa botho.
- A tsaya tshwetso ya go romela ngwana gae jaaka sephuthelwana le go sa nne le seabe mo kgodisong ya ngwana wa gagwe. A tlhokisa lesele tlhokomelo e e siameng.
- Tshwetso ya ga Gokatweng ya bakela Motswagauteng mathata a go gola a sa itse batsadi ba gagwe, ka a ne a rometswe Motsitlane a sa le lesele a ba a fiwa leina la Motswagauteng.
- Tshwetso ya go ikgatholosa legae ga ga Gokatweng ya mo lerela ditlamorago tse di sa siamang tsa go direla Mokwepa, wa lekoko la dinokwane, mme o feleletsa a tshwerwe mmogo le dinokwane tse.
- Monnamogolo Puso le mosadimogolo ljelele jaaka batsadi ba ba godisang Motswagauteng, motlogolo wa bona, ba ne ba tsaya tshwetso ya go mo abela leruo, gone bana ba bona Mosala le Gokatweng ba ne ba ineile naga.
- Ditlamorago tse di sa siamang tsa tshwetso eo ya nna go sala ga ga Motswagauteng mo tshotlegong morago ga go tlhokofala ga bona, gone Mosala a ne a mo sotla ka go mo itaya a bo a mo tseela boswa jo a bo abetsweng. Motswagauteng a inaya naga a sotlega a bo a iphitlhela e le ngwana wa mebila.
- Gokatweng mmogo le ngwana wa gagwe Motswagauteng, ba itemogetse mathata ka ntata ya tshwetso e e tserweng ke Gokatweng.
- E le ruri ditshwetso tse batsadi ba di tsayang, di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le a bana ba bona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

- 7.1 Kwa ga Mokwepa. (1)
- 7.2 O setswe ke banna ba ga Mokwepa kwa sekgweng a wetswe ke kapoko. (2)
- 7.3 Go retla dithwe tsa barwa.
Go rekisa meriri ya barwa kwa masankomeng/dingakeng. (2)
- 7.4 E tlhodilwe ke go ya ga ga Motswagauteng kwa ga Mokwepa mme Gokatweng a lemoga morwae ka a ne a tshwana le rraagwe. (2)
- 7.5 Dintšwa tse di boitshegang.
Banna ba ba apereng ka go tshwana ba dikaganyeditse ntlo e a leng mo go yona/banna ba tshotse ditlhobolo le dithunya e bile di akgega mo mathekeng.
Legora le tsentswe motlakase.
Mongwe a bulela koloi ya ga Mokwepa gore e tswe.
(Di le PEDI fela.) (2)
- 7.6 Ke go tlelwa ke bomadimabe jwa go tshereana a bo a boela gae ka ngoba e sa fothwa/ke go sa siamelwe ke sepe a bo a lwela bošwa le setlogolo sa gagwe. (2)
- 7.7 Motsitlane ke motseselegae o go tlotliwang le go tshegetswa molao/ga go na bosenyi le bonokwane fa Foreiborogo e le motsesetoropo o go se nang molao/o o nang le bosenyi le bonokwane. (2)
- 7.8 Ke go boulela ga gagwe mo go Gokatweng gonne a ne a sa batle gore a nne le kgolagano le monna yo mongwe. (2)
- 7.9 Go dirile gore mapodisi a nne le tšhono ya go dira dipatlisiso ka lekoko la bosenyi la ga Mokwepa le go di fitlhelela, mme ditiragalo di tsewelele pele. (2)
- 7.10 O ne a na le lerato la nnete – O ne a naya Motswagauteng legae le sefane.
O ne a na le maikarabelo – O ne a ema Motswagauteng nokeng tebang le kgetse ya gagwe ya kwa kgotlatshekelo.
O ne a na le ditebogo – O ne a batla Motswagauteng gore a mo direle molemo e le go bontsha tebogo ya tiro e nkokoagwe a mo e diretseng.
(E le NNGWE fela.) (2)
- 7.11 Di re ruta gore motho ga a ke a latlha ngwana e le wa gagwe/ngwana ga a latlhiwe/bana fa ba amogelwa le go tlhokomelwa ba itse go itshwarelela kgotsa go itshoka fa ba le mo dipitlaganong.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 7.12 Nnyaya, ga go a siama – o ne a tshwanetse go itsise bagolo ka ngwana yo a mo tshotseng mmogo le go ikopa maitshwarelo gonne se a se dirileng e le moila mo morafeng wa gaabo.
Ee, go siame – gongwe a ka bo a mo latlhile ka a ne a sa batle a bonwa gore o tswana le Jankie Smook.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 7.13 E ntshusumeditse go amogela le go leba merafe e e farologaneng ka go tswana/go se atlhole ke lebile mmala/ke se nne le bosemorafe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [25]**

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

- Tshwetso ke kakanyo e motho a e diragatsang mo botshelong go bona tswelelopele, katlego kgotsa go siamisa dilo dingwe tsa botshelo. Ditshwetso tse batho ba di tsayang di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le bana ba bona jaaka re itemogela mo botshelong jwa ga Motlalepule le Omphile mo pading ya *Omphile Omphi Modise*.
- Ke nnete e e ka se keng ya ganediwa ka gope gore ditshwetso tse batsadi ba di tsayang di ka nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona, le bana ba bona.
- Motlalepule o tsere tshwetso ya go tswa kwa ga gaabo a ya go senka tiro mme a wela mo mathateng a go fufegelwa ke basetsana ba a neng a dira nabo kwa Doornfontein ka ntlha ya bontle jwa gagwe.
- O tsaya tshwetso ya go batla tiro gosele, ka ntlha ya lefufa le, a bo a fudugela kwa difoleteng tse dingwe. Ditlamorago tsa se, ya nna go kopana le Thandi yo a neng a kaiwa jaaka mmabontle wa koo mme a wela mo mmitleweng. Thandi o logela Motlalepule leano la go betelwa ke lekau la tedu tsa katse le a le mo rulaganyeditseng, mme se sa mmakela mathata a go ima ngwana yo a sa itseng rraagwe.
- Tshwetso e Motlalepule a kileng a e dira ya go se ikgodisetse ngwana le go mo isa kwa kgodisetsong, e nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang ka a ne a sotlega, ya mo tsosetsa mkgweleo mo pelong le go otlhega thata. O ne a aga a setswe a idibetse mo tseleng. Kwa bokhutlong o ne a sama le badimo.
- Motlalepule o kopana le lekau la ThabaNtšho o dumela go nyalwa e bile ba tshegofadiwa ka mosetsana Mosidi. Ditlamorago tsa tshwetso ya go nyalwa le go nna le ngwana di mo tlholela go gopola ngwana wa gagwe wa leitibolo.
- A lebagana le ditlamorago tsa go ratharatha ka pelo a ipotsa gore a ka itsise monna ka ga Omphile, mme a swetsa ka go sa mmolelele sephiri sa gagwe.
- A tsaya tshwetso ya go bolotsa letsholo la go batlana le morwae letsatsi lengwe le lengwe fa monna a ya tirong. O ne a tsena motse ka legare, a itshema a tlaa mmona a sa bolelele ope sephiri sa gagwe. Se, sa mmakela go sa tsholwe sentle mo motseng ka a ne a tlhola bana ba basimane mo morago ga ditsebe a bo a felelets a bidiwa Dinalana.
- E le ruri ditshwetso tse batsadi ba di tsayang, di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le a bana ba bona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

- 9.1 Kwa ga monnamogolo Ofentse/kwa Matile. (1)
- 9.2 E tlhodilwe ke gore monnamogolo Ofentse o ne a sa bolo go kopa morwadie gore a mmatlele modisa, jaanong a mo tliseditse mosimane Modise. (2)
- 9.3 Go disa.
Go ruta. (2)
- 9.4 Ke go mo tsaya jaaka morwae ka a ne a mo ithuetse gonne a sena ngwana wa mosimane. (2)
- 9.5 O moleele.
O matsatsarapa.
O lobadi fa godimo ga 'itlho la moja.
(Di le PEDI fela.) (2)
- 9.6 E nnile go thusa monnamogolo ka go tlhokomela leruo ka a ne a sa tlhole a kgona/o ne a thusa monnamogolo gongwe le gongwe kwa a neng a ya teng gonne o ne a tsofetse bobo. (2)
- 9.7 Kwa Matile, baagi ba tshela ka phuthologo/ga go na dipetelelo/ga go na go fufegelana fa kwa Doornfontein go sa tshelwe ka phuthologo/go na le dipetelelo/ba a fufegelana. (2)
- 9.8 O ne a batla gore basimane ba tsene sekolo gore ba ikemele ka bobona. (2)
- 9.9 Go thusitse gore Motlalepule a tswela pele ka letsholo le go batlana le morwae ka a ne a mo tlhoka mo a neng a mo subile mme ditiragalo di tswelile pele. (2)
- 9.10 O ne a le setlhogo – o ne a kgwathisa mogolo kgotsa ngwana fa pele ga morafe otlhe o lebile.
O ne a le lerato – o ne a ratela bana botlhe thuto le tlabologo.
(E le NNGWE fela.) (2)
- 9.11 Go re ruta gore ngwana o godisiwa ke diatla tse di farologaneng kgotsa setšhaba/motsadi o rata ngwana le fa e se wa madi a gagwe/go botlhokwa gore batho ba tshegetsane/ngwana sejo o a tlhakanelwa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.12 Nnyaya, ga go a siama – ke kgatako ya ditshwanelo tsa botho gore go ipagolelwe mogodu mo go ena. (2)
- 9.13 Go ntshusumeditse gore ke lwele ditshwanelo tsa me tsa go rutege/go se dumele melao e e gatelelang ditshwanelo tsa me.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**MASEGO – G Mokae**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Tshwetso ke kakanyo e motho a e diragatsang mo botshelong go bona tswelelopele, katlego kgotsa go siamisa dilo dingwe tsa botshelo. Ditshwetso tse batho ba di tsayang di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le bana ba bona jaaka re itemogela mo botshelong jwa ga Kgabo Motsepe, Goabaone Masego le Vusi mo pading ya ga *Masego*.
- Ke nnete e e ka se keng ya ganediwa ka gope gore ditshwetso tse batsadi ba di tsayang di ka nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona, le bana ba bona.
- Batsadi ba ga Masego, Kgabo Motsepe le Goabaone ba ne ba tsaya tshwetso ya gore Masego a ye go tsena sekolo kwa Kgomokgomo kgakala le polase ya Silkatsnek, morago ga kopo ya ga mogokgo wa sekolo sa Sedimosang rre Selamolela le rre Kgotle, ka ntlha ya botlhale jwa ga Masego.
- Ditlamorago tsa tshwetso e batsadi ba e tsereng ya go isa Masego kwa Sedimosang ya nna go kopana le Ntsime yo a mo betelelang mme a ithwala. Rre Selamolela le ena jaaka motsadi, ka ntlha ya maemo a borutabana a swetsa gore Masego a boele gae ka a le moimana mme a senyegelwa ke dithuto.
- Tshwetso ya go romela ngwana kwa Kgomokgomo e hutsafatsa rre Motsepe fa a lemoga gore Masego o imile. Ditlamorago tsa se, ke go betwa ke pelo moo a bileng a teketa Masego a bo a feleletsa a le kwa bookelong.
- Tshwetso ya ga Kgabo ya go ipusolosetsa ka go tllhasela le go bolaya base Schalk le mosadi, e tllseditse ba lelapa kutlobotlhoko le khutsafalo ka ntlha ya fa a ne a atllholwa loso. Ditlamorago tse dingwe tsa tshwetso eo, e ne ya nna go latllhegelwa ke legae.
- Vusi Mgoma o tsaya tshwetso ya go kgaogana le mosadi wa gagwe Nomhle mme se, sa ama bana ka ditlamorago tsa go gola kwa ntle ga lerato le tllhokomelo ya rraabona.
- Vusi o tsaya tshwetso ya go lwela kgololosego kgatlhanong le puso ya kgatelelo. Se, se dira gore a bolawe ke mapodisi ka ntlha ya go tllola dikiletso tse dintsi tse a neng a di beetswe. Sello a tllhoka lerato le tshegetso ya ga Vusi jaaka motsadi wa gagwe yo e seng wa madi.
- E le ruri ditshwetso tse batsadi ba di tsayang, di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le a bana ba bona.
(Dikarabo tsa batllhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tllhoko.)

[25]

MASEGO – G Mokae

- 11.1 Kwa kgolegelong. (1)
- 11.2 E tlhodilwe ke fa Kgabo a ne a batla go tlhalosetsa Masego lebaka la go mo tlhagisetsa dikgobalo fa a ne a imile/o ne a batla go ikopela maitshwarelo. (2)
- 11.3 Go apaya
Go phepafatsa. (2)
- 11.4 Ba gotse mmogo mo polaseng mme jaaka bana ba ne ba tsalana le go tshameka mmogo. (2)
- 11.5 Ba ne ba sa kgone go ya sekolong ka e ne e le nngwe ya melao ya maburu a dipolase.
Badiredi ba ga base Schalk ba ne ba newa kgetsi ya bopi, mašwi, namanyana. (2)
- 11.6 Rre Kgabo a ne a ipusolosetsa mme a mmolaya/go ša ga polase. (2)
- 11.7 Mo polaseng ya Silkatsnek go na le tlhaolele le kgatelelo ya bantsho fa mo Atteridgeville baagi ba tshela ka phutologo ga go bontshe go na le tlhaolele le kgatelelo. (2)
- 11.8 E ne e le go godisa dipholo tsa sekolo sa Sedimosang ka ntlha ya fa Masego a ne a le botlhale. (2)
- 11.9 Go thusitse ka ba tlogeletse Sello madi a go tswelletsa dithuto, mme ditiragalo tsa botshelo tsa tswelela le fa ba ne ba tsamaile. (2)
- 11.10 O ne a na le pelo e e maswe – O ne a ganela Vusi go bona barwa ba gagwe.
O ne a se na lerato la nnete – O ne a ratana kwa ntle boemong jwa go tshegetsatsa mogatse fa a ilelwa.
O ne a le megabaru – O ne a lwela madi a ga Vusi ntswa a setse a tlhalane nae.
(E le NNGWE fela.) (2)
- 11.11 Go re ruta gore ngwana o godisiwa ke diatla tse di farologaneng/ngwana sejo o a tlhakanelwa/mabogodinku a thebana.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.12 Nnyaya, ga go a siama – Masego o ne a feleletsatsa a le mo maibing a bo a feleletsatsa a beteleletswe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.13 Go ntshusumeditse gore ke nne le lerato mo bathong botlhe le fa ke sa amane le bona ka madi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM LOBELO**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Tshwetso ke kakanyo e motho a e diragatsang mo botshelong go bona tswelelopele, katlego kgotsa go siamisa dilo dingwe tsa botshelo. Ditshwetso tse batho ba di tsayang di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le bana ba bona jaaka re itemogela mo botshelong jwa ga Kgori, Kelogile le Matsetseleko mo pading ya *Ntlhomole Mmutlwa*.
- Ke nnete e e ka se keng ya ganediwa ka gope gore ditshwetso tse batsadi ba di tsayang di ka nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona, le bana ba bona.
- Kgori, rraagwe Matsetseleko, ke mogotsamolelo kwa kgosing, mme a tsaya tshwetso ya gore morwae o tshwanetse go nna mojaboswa wa tiro ya gagwe.
- O ne a tsaya tshwetso ya go bolelela kgosi le banna ba lekgotla gore Matsetseleko o tlaa mo tlathama. A tsaya tshwetso ya go mmolelela, a bo a sa reetse maikaelelo le keletso ya gagwe. O ne a sa mo kope, o ne a mmolelela.
- Tshwetso e ya ga Kgori ya tsenya Matsetseleko mo mathateng a go se batle go tlontlolola rraagwe mme a feleletsa, a ngwega a ikela kwa motsesetoropong o o bidiwang Kgaladi.
- Kelogile, mmaagwe Matsetseleko, o tsere tshwetso e ya go se eme kgaatlhanong le monna wa gagwe. O palelwa ke go thusa morwae, ka ntlha ya fa a ne a lailwe go tlotla lefoko la monna wa gagwe. Tshwetso e, e mo sadisa ka pelo e e botlhoko. O sala a tlhomola Matsetseleko mmutlwa go setse go le thari, Kgori a setse a tlhokafetse.
- Tshwetso ya ga Kgori go pateletsa ngwana bogotsamolelo le ya ga Kelogile go sa mmuelele, di baketse Matsetseleko go swelwa ke rre le Kelogile go nna motlholagadi.
- Kgori o lebagana le ditlamorago tse di bosula tsa go sa itse kwa morwae a leng teng. Le fa a batliwa go se nko e e tswang lemina, a tshela ka kutlobotlhoko mme manyaapelo ao a khutlisa botshelo jwa gagwe.
- Tshwetso ya ga Kgori ya tlhokisa Matsetseleko boitumelo, ka a ne a sa itse gore mmaagwe o tshela jang le gore ena Matsetseleko o tsamaile a sa laela Palesa.
- Rraagwe Matsetseleko o bolokwa Matsetseleko a seyo mme se ke ka ntlha ya tshwetso e ena Kgori a e tsereng.
- E le ruri ditshwetso tse batsadi ba di tsayang, di na le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le a bana ba bona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

- 13.1 Kwa bookelong/Tshwane. (1)
- 13.2 Ke fa Mmathapelo a fitlhela Palesa le mokapelo wa gagwe Baagileng ba atlana. (2)
- 13.3 Modiri kwa moepong.
Modiredi mo lebenkeleng.
Rratoropo mo Motseng.
Kgosi ya motse wa Phiritshweu.
(Di le PEDI fela) (2)
- 13.4 E tlhodilwe ke gore kgosi o ne a mo kopile go ya go mo emela kwa dikgaisanong tsa boPalesa. (2)
- 13.5 Go ipolaya.
Go ikgobatsa.
Go dira dilo tse dingwe tse di tsamaelanang le go tlhoa matshelo a bona ka kakaretso.
(Di le PEDI fela.) (2)
- 13.6 E nnile go tliša kgotlhang magareng ga ga Mmathapelo le Palesa/Mathapelo le Palesa ba ne ba lwa/Mmathapelo o ne a idibala/O ne a kgaogana le ena.
(E le NNGWE fela.) (2)
- 13.7 Kwa Phiritshweu go latelwa setso ka Kgori a pateletsa ngwana tiro ya gagwe fa kwa motse setoropong wa Kgaladi Segonyamatlho a sa pateletse bana ba gagwe go tsaya tlhopho ya gagwe (e bile o tshegetsa Matsetseleko)/Kwa Phiritshweu go na le kgosi ya motse fa kwa Kgaladi go se na kgosi/Kwa Phiritshweu go sekisa banna ba lekgotla kwa kgotleng fa kwa Kgaladi go sekelwa kwa kgotlatshekelo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.8 E ne e le go ya go dira morago ga gore a bone materiki gore a tle a kgone go tsweletsa pele dithuto(ditoro) tsa gagwe. (2)
- 13.9 Go dirile gore Bra Boots a emise ka letsholo mme ga naya Matsetseleko tšhono ya go bona tiro le go ikaga mme ditiragalo tsa tswelala pele/O nnile le mafolofolo a go tsweletsa dipatlisiso/ Go okeditse kitso ya go dira dipatlisiso. (2)
- 13.10 O ne a reetsa – o ne a utlwelela dikgakololo tsa baeletsi ba gagwe/tsa ga Palesa.
O kgona go tshepa motho – o tshepile Matsetseleko ka bogosi jwa morafe wa gagwe ntswa a se na madi a bogosi.
O na le lerato la nnete – o ne a rata morafe wa gagwe a o batlela tlhabologo/a sa batle go sotlakiwa ke banna ba lekgotla.
O ne a le bonolo – mokgwa o a neng a tshola morafe ka ona o ne o se makgwakgwa jaaka wa banna ba lekgotla.
(E le NNGWE fela.)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 13.11 Go re ruta gore motho ke motho ka batho/batho ke go thusana/motho ga a latlhiwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.12 Nnyaya ga go a siama – Baipidi o ne a tshwanetse go tla go thusa batsadi mo patlong/go ba fa dikakanyo/a tle go lela le bona/go ba tshegetsatsa.
Ee go siame – gone kgetse e ne e setse e le kwa mapodising go batla Matsetseleko.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 13.13 Bo ntshusumeditse gore ke se fele pelo le go ineela ka ke tlaa atlega mo nakong e e tlang/ke nne le tsholofelo mo botshelong.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- [25]**

DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe**POTSO 14: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

'Tlholego ya Bakgatla ba ga Kgafela' – BP Lekome

'Leboko la dikgomo' – MOM Seboni

- Tshwetso ke kakanyo e motho a e diragatsang mo botshelong go bona tswelelopele, katlego kgotsa go siamisa dilo dingwe tsa botshelo. Ditshwetso tse batho ba di tsayang di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le batho ba bangwe jaaka re itemogela mo botshelong jwa *Bakgatla ba ga Kgafela*.
- Ke nnete e e ka se keng ya ganediwa ka gope gore ditshwetso tse di tsewang ke batho di ka nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le a batho ba bangwe.
- Morafe wa Bakgatla o ne wa tsaya tshwetso ya go kgaogana jaaka morafe ka nako ya puso ya ga Kgafela ka ba ne ba lwela borena.
- Makgotso o ne a tsaya tshwetso go laletsa Legwale kgosi ya Bakwena go tlihabana le Pheto morwa mogoloe. Ditlamorago tsa se, e ne ya nna go tshwarwa ga ga Legwale le fa Bakgatla ba ne ba mo rekegela mme, go tloga foo, go ne ga busa dikgosi di le dintsinzana di sa emise go bolaana.
- Tshwetso ya go neela bana ba ga Pilane bogosi e lerilwe ke go tlhokofala ga bana ba le bantsi mmogo le Ditsebe.
- Moselekase a tsaya tshwetso ya go romela Pilane molaetsa wa gore a boele gae mme ena a romela Kgotlamaswe yo o neng a itira kgosi.
- Se, se ne sa baka ntwaga magareng ga bona mme Kgotlamaswe a swetsa ka go se tlhole a isa lekgetho kwa go Pilane yo o neng a mmolaya.
- Matebele a ga Moselekase a ne a tllhasela, a gapa Bakgatla ba le bantsi le go ba phatlhalatsa. Magareng ga bona go bo go na le morwa kgosi Pilane, Kgamanyane, yo o neng a tsaya bogosi jwa Bakgatla morago ga loso lwa ga Pilane.
- Kgamanyane o ne a tsaya tshwetso ya go isa Bakgatla kwa lefatsheng la Mokwena ka ba kile ba ba namolela mo Bangwaketseng. Ditlamorago tsa se, ya nna go tlhoka kagiso ga ga Kgamanyane go tswa go Sechele.
- Mo lebokong la dikgomo, mmoki o tsere tshwetso ya go nna moruakgomo ka e le letlotlo la Motswana. Ditlamorago tsa se ke gore, go ka mo tlholela dilelo ka kgomo e ja rre le ngwana e bile e lotlhanya ditšhaba, le go baka dintwa. Go nna le yona go dira gore mong a tlhoke boroko.
- Mmoki o tlhagisa fa e bolaile bantsi jwa banna. Fa ba bolotsa dikgomo ga ba itse fa ba tla boa fa gae ka e le bomadiatlhageng. Madi a bona a tletsetletse le naga ka ntlha ya go nna le kgomo.
- Go tsaya tshwetso ya go nna moruakgomo go kgaola mong mokwatla.
- E le ruri ditshwetso dingwe tse di tsewang di na le go ama batho bangwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe****NAANE: 'KILANO YA BOPEKWA LE BOKGOGO' – SJ Malao**

- 15.1 Ke Noolwane. (1)
- 15.2 O tsebentlha – o kgonne go reetsa selelo sa boKgogo fa ba ne ba ngongorega. O na le kagisano – o ne a tsaya maikarabelo a go rarabolola mathata a boNonyane.
Ga a gobebele – o neela boPekwa le bona go tlhalosa letlhakore la bona.
(Dintlha di le PEDI fela.) (4)
- 15.3 Kgetsi ya tsie e kgonwa ka go tshwaraganelwa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 15.4 Ba ne ba sa itumelela katlholo e bile ba tswile ba hutsafetse. (2)
- 15.5 Kgotlhang e tlhodilwe ke fa boPekwa ba jela boKgogo bana. (2)
- 15.6 Nnyaya ga go a siama – gonne seo se bontsha kgatelelo mo bathong ba bangwe/batho botlhe ba na le tshwanelo ya go tshela ka tshosologo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 15.7 Ke ithutile gore bothata bo rarabololwa ka go buisanelwa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

LE**'KGOSI MOLELEKWA MABE' – FM Lesele**

- 15.8 Le bua ka sebopego le bogale ba ga Kgosi/tshobotsi le Semelo sa ga Kgosi. (2)
- 15.9 Tlhatlagano ya mafoko – ke e lemogile ka mafoko a a tshwanang kgotsa 'O sa le monnye' a tlhatlagane mo meleng e e latelanang/mafoko a a simololang mola wa 1 a tlhatlagane le a a simolang mola wa 2. (2)
- 15.10 Ka mokgwasa o tshwana le tau le nkwe/le mokgwasa re sa o utlwa. (2)
- 15.11 Ga a modumo – ga a utlwale le fa a fetile./
O bogale – o ne a tshabiwa mo motseng ke batho botlhe tota le masea. (2)
- 15.12 Ee, gore ntle le patiko morafe o kgone go tsaya le go sala morago ditaelo tsa Kgosi.
Nnyaya, morafe o tshwanetse go gololosega go ka ya kwa kgosing go mo neela mathata a ba ka iphitlhelang ba le mo go ona ntle le go mo tshaba/ba kgona go ya kwa go ena nako nngwe le nngwe ba lokologile.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TERAMA**POTSO 16: POTSO YA TLHAMO****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Bothuntsebe ke fa motho a sa tseye dikgalemo, a sa reetse dikgakololo, le go tlhoka tirisanommogo. Tlhagiso e e reng bothuntsebe bo tlisa kutlobotlhoko mo go ba bangwe, ke nnete e e ka se ganediweng ka gope fa re leba Tlhapi le go amega ga balelapa la gagwe.
- Tlhapi ke mosadi yo o nyetsweng ke monna yo o maikarabelo, fela o thuntsebe ka a sa reetse sepe go tswa mo monneng wa gagwe. Bothuntsebe jwa ga Tlhapi, bo bonagala sentle fa Legae a se na go tsaya tshwetso ya go tlogela legae la gaabo mme a ipatlalela la bona.
- Bothuntsebe jwa ga Tlhapi bo dira gore a ikamaganye le phafana, mme ya mo tlhokisa maikarabelo. Ga a reetse ope, tota le dikgakololo tse a di neelwang ke Malebye. Se se bakela Malebye kutlobotlhoko e e bakiwang ke go bona mogoloe a sa tlhokomelesege.
- Phafana e ne e mo itsa go itse fa monna a tlhatswetswa le go sedilelwa dikhai. O palelwa ke go beela mogatse ditlhatltheo go buga legaba fa a tswa tirong ntswa a gakololwa go diragatsa maikarabelo a gagwe. Khutsafalo e ne ya aparela Legae, segolo jang ka mosadi wa ga monnawe, a ne a direla monna wa gagwe sentle fa ena a tshela jaaka e kete ga a nyala.
- Botlhokakutlo jwa ga Tlhapi bo ne bo dira gore Legae a tlhage a jetse ruri fa a tswa tirong. Go ne go se nko epe e e tswang lemina kwa lelapeng la gagwe ka mosadi a ne a ithibile ditsebe.
- Bothuntsebe ba ga Tlhapi bo oketsega fa a tsaya tshwetso ya go rulaganya gore bogadi bo tswela kwa gaabo kwa Mmitolente. Ga a ka a reetsa kgakololo le kgalemo ya ga Legae.
- Go sa utlweng ga ga Tlhapi go tloletse Legae kutlobotlhoko ka a mo tlhokisitse go ipela ka ngwana yo a mo godisitseng. A bakela Malebye le mogatse kutlobotlhoko ya go latlhegelwa ke mogolo-a-bona.
- Ditiragalo tsa teramakhutshwe e, di bontsha sentle fa e le ruri bothuntsebe bo tlisa kutlobotlhoko fela.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]

POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

- 17.1 Moremi le Nobutlhe (2)
- 17.2 Ke monna le mosadi/banyalani (1)
- 17.3 A re ga a batle gore a itseye jaaka modiredi/ga a rate gore a ikaye/ipone jaaka motho yo o ba direlang.
A re o batla gore a itseye jaaka mothusi wa bona/A phuthologe
A itseye jaaka ngwana wa lelapa/A ikaye jaaka karolo ya lelapa.
A tseye legae la ga Moremi jaaka la gaabo/Lelapa la ga Moremi le tshwane fela le la gaabo.
(Di le THARO fela.) (3)
- 17.4 Moremi o ne a thusa Nnaniki ka ditiro tsa fa gae a sa re ke monna mme se, sa tsweletsa pele morero wa, batho ga ba tshwane'/o ne a sa rate basadi jaaka banna ba bangwe ba sa rate go fetwa ke mesese mme se, sa tsweletsa pele morero wa batho ga ba tshwane.' (2)
- 17.5 Nnyaya – ga go a siama gonne baoki ga ba tshwane/ga se baoki botlhe ba ba dipelo di maswe/ba ba sotlang.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 17.6 Ke ithutile gore mosadi o tshwanetse go tshegetsa monna wa gagwe ka dinako tsotlhe/ke ithutile gore ke nne le lerato mo motsading mongwe le mongwe go sa kgathalasege gore ke wa ga mang.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

LE

- 17.7 Ke fa Motšhankane a fetsa go gakolola Mmatšhatšhi ka phoso e ba e dirang ya go lwela setopo sa ga Kgabele/tshwetso ya gore tirelophitlho ya ga Kgabele e tsele kwa matikiring a gagwe le Raesebo. (2)
- 17.8 Kwa ga Mmatšhatšhi. (1)
- 17.9 Madi a ya go neelwa Raesebo.
Raesebo o ya go aga ntlo ka madi a ngwana wa gagwe. (2)
- 17.10 O lefufa/megabaru – o fufegela gore madi otlhe a newa Raesebo/o ne a bona botoka madi a ka senngwa ka lekase la madi a a kwa godimo go na le go neelwa Raesebo. (2)

- 17.11 Mmatšhatšhi ga a na dikgakololo tse di agang o batla gore go lwelwe dithoto tsa ga Kgabele fa Motšhankane a na le dikgakololo tse dintle ka a ba gakolola gore madi ke a ga Raesebo le bana./
Mmatšhatšhi o pelotshetlha ka a batla go ungwelwa mo dithotong tse di sa mo lebanang fa Motšhankane a se pelotshetlha ka a gakolola Mmatšhatšhi gore Kgabele o tswetswe ke bogadi./
Mmatšhatšhi ga a na nnete, o itebatsa gore Kgabele o tswetswe ke bogadi fa Motšhankane a emela nnete fa a tlhagisa ntlha ya gore ke ena a amogetseng bogadi ba ga Kgabele bo feletse.
(E le NNGWE fela.) (2)
- 17.12 Nnyaya ga ke dumele – motho fa a na le lelapa/motse, o tshwanetse go bolokelwa kwa go ona go sa kgathalesege gore o ntse jang.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 17.13 Ke ne ke ka mo gakolola gore a lwele ditsagagwe ka mosadi e le wa gagwe/ ke ne ke tlaa re a ba tlogele.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**POTSO 18: POTSO YA TLHAMO****GA SE LORATO – MJ Magasa**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Bothuntsebe ke fa motho a sa tseye dikgalemo, a sa reetse dikgakololo le go tlhoka tirisanommogo. Tlhagiso e e reng bothuntsebe bo tlisa kutlobotlhoko mo go ba bangwe, ke nnete e e ka se ganediweng ka gope fa re leba botshelo ba ga Motsamai le go amega ga balelapa la gagwe.
- Motsamai ga a reetse dikgakololo tsa ga ope. Ditsala tsa gagwe e leng Gosekwang le Lenkapere ba ne ba mo gakolola le go mo kgalemelela go batla go ratana le Angeline. O tlhagisa bothuntsebe jwa gagwe ka go gana go tsaya dikgakololo le dikgalemo tsa bona.
- Ka ntlha ya bothuntsebe jwa gagwe, Motsamai o senya madi mo go Angeline, a tlogetse lelapa la gagwe a sa le tlamele mme a le tlišetsa kutlobotlhoko. Bana ba gagwe ba lala ka sego sa metsi.
- Gadifele mosadi wa ga Motsamai, o leka go mo kgalemelela go lala koo le gore ga a sa tlhole a ba tlhokomela, fela ga a utlwe sepe fa go buiwa le ena. O tswelela ka go lala koo a re o dira nako e e fetileng kwa tirong mme ba tlile go okelediwa madi mme e se nnete. Se, se utlwiswa mosadi wa gagwe le bana botlhoko.
- Gadifele o ne a ya go lelela kwa go Selapo, tsala le moagisane wa gagwe, le ena o ne a leka go kgala Motsamai mme ga retela. Bothuntsebe jwa gagwe bo dira gore a bifele Selapo, o mmolelela gore ena ga a laolwe ke mosadi e bile fa Selapo a batla go nyala lefufa, a se buele dikgang tseo fa lelapeng la gagwe. Se, sa utlwiswa Selapo botlhoko thata.

- Bothuntsebe jwa ga Motsamai bo mo itsa go ithuta go tswa mo diphosong tsa gagwe. Fa Angeline a sena go mo koba, o kopana le Suzan kwa toropong a re o na le madi a le mantshi e bile o mo rekela bene le go mo agela lebenkele. Bana ba ga Motsamai ba hutsafala le go feta ka ba tlhoka diaparo tsa sekolo tse di ntseng sentle ba bidiwa 'diarmeskepsels' ba bo ba kopelwa dijo kwa ga mme Mantsho.
- Gadifele o utlwisiwa botlhoko ke bana ba ba welang mo isong/ba ba bolawang ke tlala, ka ntlha ya go sa utlweng ga ga rraabona. O tsaya kgato ya go tlhatlhela kgetse ya tlamelo ya bana kwa ga komišinara. Motsamai o tswela ka bothuntsebe jwa gagwe a sa amogele katlholo ya go duela madi a tlamelo. Mosadi le bana ba tswela ka go tshela mo lehumeng.
- Bothuntsebe ga bo busetse sepe, gonne Motsamai o latlhegetswe ke madi a mantshi mo dinyatsing, o kobiwa kwa tirong mme ga a bone madi a diphenšene ka a dirisediwa go baakanya dikoloi tsa tiro tse a di sentseng. O boela gae a se na madi, tlotlo le seriti gonne a paletswe ke go utlwelela dikgakololo le dikgalemo tsa ba ba neng ba mo ratela botshelo. O utlwa balelapa la gagwe botlhoko, ka a boela gae a iphotlhere mme a batla gore ba mo tlhokomele jaaka rre wa lelapa.
- Ditiragalo tsa terama e, di bontsha sentle fa e le ruri bothuntsebe bo tlisetsa ba bangwe kutlobotlhoko.
- Go gana go duela madi a tlamelo ga ga Motsamai go feleleditse go mo tsentsa ka kgolegelo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

[25]**POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****GA SE LORATO – MJ Magasa**

- 19.1 Motsamai le Suzan. (2)
- 19.2 Ke baratani. (1)
- 19.3 Kana rona ga re ba re kopang/ga a tlhoke go kopa fa a batla go tsamaya. Feme e mo magetleng a bona/feme e laolwa ke bona. Ba tsamaya nako nngwe le nngwe/ba tsamaya ka nako e ba e batlang. Le gona ba dira ka kwa ntle/ga ba direle mo lefelong la bodirelo. (Di le THARO fela.) (3)
- 19.4 Go mo tsietsa ka go mo rekisa tseo ba neng ba di tlhoka mme morago ba mo kobe, se sa tswetsa morero wa lerato le e seng la nnete. (2)
- 19.5 Ga e a siama – gonne basadi le bona ba kgona go dira ditiro tse di dirwang ke banna/banna ga ba a tshwanela go nyatsa basadi ka ntlha ya fa ba tsaya gore ga ba kgone dilo dingwe/ga ba a tshwanela go dirisa puo e e sekametseng mo letlhakoreng le lengwe. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 19.6 Ke ithutile gore mosadi o tshwanetse go tshegetsa monna wa gagwe ka dinako tsotlhe/go nna pelotlhomogi ka go thusa ba ba sa kgoneng. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

LE

- 19.7 O tlhodilwe ke fa Kefentse a boela gae mme a fitlhela Motsamai a nna le mosadi wa gagwe. (2)
- 19.8 Kwa ga Kefentse le Gladys/Kefentse/Gladys. (1)
- 19.9 Kefentse o mo tlogetse a ya basading ba bangwe/Kefentse o ne a itsamaetse kgotsa a ile kwa basading.
Ena ga se kotana o na le maikutlo/a ka se kgone go nna fela ntle le monna. (2)
- 19.10 Lenyatso/ga a boikobo – ga a bue le mogatse ka tlotlo. (2)
- 19.11 Bobedi ba na le makau ntswa ba nyetswe/bobedi ba tlogetswe ke banna mo malapeng/boobabedi ba nyetswe. (2)
- 19.12 Ee – gonne e le tshwanelo gore rre mongwe le mongwe a tseye maikarabelo mo kgodisong ya bana ba gagwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 19.13 Ke ne ke tlaa mo tlogela gore a ithute go tswa mo diphosong tsa gagwe/ke ne ke ka mo sala morago go fitlhela a nkutlwa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE: 80

KAROLO YA A: RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA TLHAMO YA DIKWALO: POKO [10 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlaelang	Ga a fitlhelela
DITENG Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng katlholo le go tlhaloganya setlhangwa	5–6 -Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo -Tsibogelo ya dinaledi e e tshegetsang setlhogo ka botlalo -Motseletsele o o agegileng sentle wa dintlha tsa ngangisano, di tshegediwa ka botlalo go tswa mo lebokong -Go tlhaloganya leboko go go manontlhotlho	4 -O ranotse setlhogo sentle -Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha tse di tshegetsang setlhogo ka matsetseleko -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano, di kgona go salwa morago, fela ga se tsotlhe tse di tshegeditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tlhaloganngwa ga leboko go a itumedisa	3 -Thanolo e e lekalekanang ya setlhogo -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshegeditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha -Tlhaloganyo e e kwa tlase ya leboko	2 -Thanolo ya setlhogo e e sa kgotsofatseng -Dintlha tse di tshegetsang setlhogo di dinnye thata -Dintlha tsa ngangisano tse di maleba di dinnye thata -Tlhaloganyo e e tlaelang ya leboko	0–1 -Setlhogo ga se a tlhaloganngwa -Ga go na bosupi jwa go dirisa leboko le go tshegetsa setlhogo -Dintlha tsa ngangisano ga di maleba gotlhelele -Morutwana ga a kgona go tlhaloganya leboko
6 MADUO					
KAGEGO LE PUO Popego, kelelo e e tlhaloganyegang le tlhagiso Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tlhamong	4 -Kagego e e lomaganeng sentle -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse -Gotlhelele ga e na diphoso tsa thutapuo, mopeleto le matshwao a puiso	3 -Kagego e e tlhamaletseng -Puo, segalo le setaele di nepagetse go le gontsi -Bogolo ga go na diphoso tsa thutapuo, mopeleto le matshwao a puiso	2 -Go na le bosupi jo bo rileng jwa kagego -Puo, segalo le setaele tse di nepagetseng ka tekano Diphoso tse dinnye tsa thutapuo, mopeleto le matshwao a puiso	1 -Kagego e supa thulaganyo e e fosagetseng - Segalo le setaele tse di sa nepagalang ka bontsi -Diphoso tsa thutapuo, mopeleto le matshwao a puiso di bonagala thata	0-1 -Kagego e bokoa thata -Diphoso tse di masisi tsa puo le setaele se se fosagetseng gotlhelele -E phephetha ka diphoso tsa thutapuo. mopeleto le matshwao a puiso
4 MADUO					

ELA TLHOKO: Fa motlhalhojwa a ikgatholositse diteng gotlhelele, mme a kwala tlhamo ya boitlhamedi, a Diteng, Popego le Puo di abelwe 0 maduo.

KAROLO YA B LE C: RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA DITLHAMO TSA DIKWALO: PADI LE TERAMA [25 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng, katlholo le go tlhaloganya setlhangwa 15 MADUO	12–15 - Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo Tsibogelo e e tshegetsang setlhogo ka dinaledi: 14–15 -Tsibogelo e e tshegetsang setlhogo manontlhotlho: 12–13 -Motseletsele o o agegileng sentle wa dintlha tsa ngangisano, di tshegediwa ka botlalo -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go go manontlhotlho	9–11 -O bontsha go tlhaloganya, gape o ranotse setlhogo sentle -Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano di kgona go salwa morago, fela ga se tsotlhe tse di tshegeditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go a bonala	6–8 -Thanolo ya setlhogo e e mo magareng, -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshegeditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha -O tlhalogantse bontlhabongwe jwa mofutakwalo le setlhangwa	4–5 -Thanolo e e tlhaelang ya setlhogo -Go dintlha di le mmalwa tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha tsa ngangisano tse di maleba di dinnye thata -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go gonnye thata	0–3 -Setlhogo ga se tlhaloganngwe -Maiteko a a bokoa a go araba potso -Dintlha tsa ngangisano ga di maleba gotlhelele -Morutwana ga a kgona go tlhaloganya mofutakwalo kgotsa setlhangwa
KAGEGO LE PUO Popego, kelelo e e tlhaloganyegang le tlhagiso Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tlhamong 10 MADUO	8–10 -Kagego e e lomaganeng ka kelelo ya dintlha tsa ngangisano e agegile sentle -Matseno, ditemana le bokhutlo di manontlhotlho -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse	6–7 -Kagego e e tlhamaletseng le kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Matseno, bokhutlo le ditemana dingwe di rulagantswe sentle ka tomagano -Bogolo puo, segalo le setaele di nepagetse go le gontsi	4–5 -Go na le bosupi jwa kagego, kelelo ya ngangisano e a tlhaloganyega le go lomagana fela e na le diphoso -Matseno, ditemana le bokhutlo di eta di tlhoka tomagano -Diphoso tsa puo, segalo le setaele di mmalwa.	2–3 -Kagego e supa thulaganyo e e fosagetseng e bile kelelo ya dintlha tsa ngangisano ga e a rulaganngwa sentle -Matseno, ditemana le bokhutlo di fosagetse. -Diphoso tsa puo, segalo le setaele tse di seng maleba di bonala thata	0–1 -Go tlhokagala ga kagego e e lolameng go kgoreletsa/tlhokisa kelelo ya ngangisano gotlhelele -Matseno, ditemana le bokhutlo ga di a lomagana gotlhelele -Diphoso tsa puo, segalo le setaele se se fosagetseng thata di tlhola setlhangwa se se sa atlegang
SEELO SA MADUO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

- Dipharologanyo magareng ga maduo a Kagego, Puo le Diteng di se fete dielo tse pedi.
- Karabo ya boitlhamedi e e ikgatholositseng diteng gotlhelele, e abelwe 0 la Diteng le 0 la Puo le Kagego.